

LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCINIS TEISMAS

NUTARIMAS

DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS CIVILINIO PROCESO KODEKSO (2002 M. VASARIO 28 D. REDAKCIJA) 153 STRAIPSNIO 2 DALIES, 319 STRAIPSNIO 3 DALIES, 352 STRAIPSNIO 3 DALIES ATITIKTIES LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCIJAI

2012 m. gruodžio 6 d.

Vilnius

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, susidedantis iš Konstitucinio Teismo teisėjų Egidijaus Bieliūno, Prano Kuconio, Gedimino Mesonio, Ramutės Ruškytės, Egidijaus Šileikio, Algirdo Taminsko, Romualdo Kęstučio Urbaičio, Dainiaus Žalimo, sekretoriaujant Daivai Pitrėnaitei,

remdamasis Lietuvos Respublikos Konstitucijos 102, 105 straipsniais, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 1 straipsniu, viešame Teismo posėdyje 2012 m. lapkričio 7 d. išnagrinėjo konstitucinės justicijos bylą Nr. 33/2009 pagal pareiškėjo – Lietuvos Respublikos Seimo narių grupės prašymą (Nr. 1B-38/2009) ištirti, ar Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 153 straipsnio 2 dalis, 319 straipsnio 3 dalis, 352 straipsnio 3 dalis tiek, kiek jose nustatyta, kad, bylą nagrinėjant rašytinio proceso tvarka, dalyvaujantys byloje asmenys į teismo posėdį nekviečiami ir teismo posėdis vyksta jiems nedalyvaujant, neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 117 straipsnio 1 daliai.

Konstitucinis Teismas

nustatė:

I

Pareiškėjo – Seimo narių grupės prašymas grindžiamas tuo, kad Civilinio proceso kodekso (toliau – ir CPK) 153 straipsnio 2 dalyje, 319 straipsnio 3 dalyje, 352 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad, bylą nagrinėjant rašytinio proceso tvarka, dalyvaujantys byloje asmenys į teismo procesą

nekviečiami ir teismo procesas vyksta jiems nedalyvaujant. Pagal Konstitucijos 117 straipsnio 1 dalyje įtvirtintą bendrą konstitucinę normą visuose teismuose bylos nagrinėjamos viešai ir tik atskirais atvejais byla gali, bet neprivalo būti nagrinėjama uždareme posėdyje. Kadangi, apeliacinėje ir kasacinėje instancijose civilinę bylą nagrinėjant rašytinio proceso tvarka, šaliai neleidžiama dalyvauti teismo posėdžių salėje, yra pažeidžiamos proceso dalyvio konstitucinės teisės.

II

Rengiant bylą Konstitucinio Teismo posėdžiui buvo gauti suinteresuoto asmens – Seimo atstovo Seimo nario Konstanto Ramelio rašytiniai paaiškinimai, kuriuose teigiama, kad šioje konstitucinės justicijos byloje ginčijamos CPK nuostatos neprieštaruja Konstitucijai. Suinteresuoto asmens atstovo pozicija grindžiama šiais argumentais.

1. Konstitucijos 117 straipsnio 1 dalyje įtvirtintas bylos nagrinėjimo viešumo principas, o pareiškėjo ginčijamuose CPK straipsniuose nustatyta tik teismo posėdžio forma – rašytinis procesas. Atsižvelgiant į tai teigiama, kad teismo procesas susideda iš tam tikrų stadijų, o teisminis nagrinėjimas (pirmojoje, apeliacinėje ar kasacinėje instancijoje) yra viena iš stadijų. Taigi Konstitucijos 117 straipsnio 1 dalies nuostata „visuose teismuose bylos nagrinėjamos viešai“ yra įtvirtintas ne atskiros teismo proceso dalies – teismo nagrinėjimo, bet teismo proceso kaip visumos viešumo principas. Šiai konstitucinei nuostatai įgyvendinti nėra būtinas kiekvienos teismo stadijos viešumas, o bylos nagrinėjimo viešumas yra tinkamai įgyvendinamas įtvirtintus žodinį procesą nors pirmosios instancijos teisme.

2. Rašytinio proceso metu šalys savo bylos motyvus ir aplinkybes – tai, ką žodinio proceso metu išsakytų žodžiu, – išdėsto privalomuose procesiniuose dokumentuose. Be to, tuo atveju, kai rašytinio proceso metu kyla poreikis išsamiau išnagrinėti tam tikras bylos aplinkybes, teisėjas gali paskirti žodinį nagrinėjimą.

3. Procese dalyvaujančios šalys turi ne tik konstitucinę teisę į proceso viešumą, bet ir kitas konstitucines teises, kurios bylas nagrinėjant civilinio proceso tvarka turi būti užtikrintos. Šis suinteresuoto asmens atstovo argumentas grindžiamas Konstitucijos 28 straipsniu, kuriame nustatyta, kad, „įgyvendindamas savo teises ir naudodamasis savo laisvėmis, žmogus privalo laikytis Lietuvos Respublikos Konstitucijos ir įstatymų, nevaržyti kitų žmonių teisių ir laisvių“, taip pat Konstitucinio Teismo nutarimais, kuriuose ne kartą pažymėta, kad nė viena asmens teisė nėra absoliuti, asmuo gali disponuoti savo teise tiek, kiek nepažeidžia kitų asmenų teisių ir teisėtų interesų.

4. Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau – ir Konvencija) 6 straipsnyje yra įtvirtinta žmogaus teisė į teisingą teismą, kurios sudedamosios dalys yra teisė į kuo

trumpiausią teismo procesą (proceso koncentruotumo principas) ir teisė į viešą bylos nagrinėjimą nors pirmosios instancijos teisme.

CPK 153 straipsnio 2 dalies, 319 straipsnio 3 dalies, 352 straipsnio 3 dalies nuostatos, pagal kurias, bylą nagrinėjant rašytinio proceso tvarka, dalyvaujantys byloje asmenys į teismo posėdį nekviečiami, įtvirtina kompromisą tarp teisės dalyvauti teismo posėdyje, t. y. jo viešumo, ir teisės į teisingą bei protingos trukmės procesą. Be to, aptariamomis CPK nuostatomis užtikrinamas visuomenės interesas pasiekti, kad tarp bylos šalių kuo greičiau, efektyviau ir kuo mažiausiomis sąnaudomis būtų atkurta teisinė taika, ypač nesudėtingose bylose. Priešingu atveju galėtų susiklostyti situacija, kai net nesudėtingos bylos būtų nagrinėjamos itin ilgai ir tiek valstybės (visuomenės), tiek bylos šalių sąnaudos būtų didelės.

Dalyvaujantys byloje asmenys turi teisę susipažinti su visa bylos medžiaga, savo poziciją ir motyvus išdėstyti raštu. Taigi tai, kad įstatyme yra įtvirtintas rašytinis procesas ir teismo posėdžiai vyksta nedalyvaujant bylos šalims, savaime nepažeidžia nei asmenų teisėtų interesų, nei Konstitucijos.

III

Rengiant bylą Konstitucinio Teismo posėdžiui buvo gauti Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Civilinio proceso katedros vedėjos doc. dr. Egidijos Stauskienės ir Vilniaus universiteto Teisės fakulteto dekanı prof. habil. dr. Vytauto Nekrošiaus rašytiniai paaiškinimai.

Konstitucinis Teismas

konstatuoja:

I

1. Pareiškėjas – Seimo narių grupė prašo ištirti, ar CPK 153 straipsnio 2 dalis, 319 straipsnio 3 dalis, 352 straipsnio 3 dalis tiek, kiek jose nustatyta, kad, bylą nagrinėjant rašytinio proceso tvarka, dalyvaujantys byloje asmenys į teismo posėdį nekviečiami ir teismo posėdis vyksta jiems nedalyvaujant, neprieštarauja Konstitucijos 117 straipsnio 1 daliai.

Pasak pareiškėjo, apeliacinėje ir kasacinėje instancijose civilinę bylą nagrinėjant rašytinio proceso tvarka, šalys negali dalyvauti teismo posėdyje ir dėl to yra pažeidžiamos proceso dalyvių konstitucinės teisės.

2. Pareiškėjas savo prašyme nenurodo, kokios redakcijos CPK 153 straipsnio 2 dalies, 319 straipsnio 3 dalies, 352 straipsnio 3 dalies nuostatų atitiktį Konstitucijai prašo ištirti.

Iš pareiškėjo prašymo matyti, kad jam kilo abejonių, ar Konstitucijai neprieštarauja (atitinkama apimtimi) CPK 153 straipsnio (2002 m. vasario 28 d. redakcija) 2 dalis, 319 straipsnio (2002 m. vasario 28 d. redakcija) 3 dalis, 352 straipsnio (2002 m. vasario 28 d. redakcija) 3 dalis.

Nors pareiškėjas ginčija visos CPK 153 straipsnio (2002 m. vasario 28 d. redakcija) 2 dalies atitiktį Konstitucijai, iš jo prašymo argumentų matyti, jog atitiktis ginčijama tiek, kiek toje dalyje buvo nustatyta, kad, apeliacinės instancijos teisme ir kasaciniame teisme bylą nagrinėjant rašytinio proceso tvarka, dalyvaujantys byloje asmenys į teismo posėdį nekviečiami ir jame nedalyvauja.

Taigi pagal pareiškėjo – Seimo narių grupės prašymą Konstitucinis Teismas tirs, ar CPK 153 straipsnio (2002 m. vasario 28 d. redakcija) 2 dalis tiek, kiek joje buvo nustatyta, kad, apeliacinės instancijos teisme ir kasaciniame teisme bylą nagrinėjant rašytinio proceso tvarka, dalyvaujantys byloje asmenys į teismo posėdį nekviečiami ir jame nedalyvauja, 319 straipsnio (2002 m. vasario 28 d. redakcija) 3 dalis, 352 straipsnio (2002 m. vasario 28 d. redakcija) 3 dalis tiek, kiek jose buvo nustatyta, kad, bylą nagrinėjant rašytinio proceso tvarka, dalyvaujantys byloje asmenys į teismo posėdį nekviečiami ir teismo posėdis vyksta jiems nedalyvaujant, neprieštaravo Konstitucijos 117 straipsnio 1 daliai.

3. Seimas 2002 m. vasario 28 d. priėmė Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymą, kurio 1 straipsniu patvirtino Civilinio proceso kodeksą. Šio įstatymo 2 straipsnyje nustatyta, kad Civilinio proceso kodeksas įsigalioja „nuo 2003 m. sausio 1 d.“; pagal šio įstatymo 13 straipsnio 2 dalį, įsigaliojus Civilinio proceso kodeksui, neteko galios *inter alia* anksčiau galiojęs Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (1964 m. liepos 7 d. redakcija su vėlesniais pakeitimais ir papildymais; toliau – ir anksčiau galiojęs CPK).

4. CPK 153 straipsnyje „Teismo posėdžių formos“ (2002 m. vasario 28 d. redakcija), esančiame CPK I dalies „Bendrosios nuostatos“ XII skyriuje „Teismo posėdžiai“, buvo nustatyta:

„1. Teismo posėdžiai vyksta žodinio proceso tvarka, tai yra kviečiant į jį dalyvaujančius byloje asmenis, išskyrus tuos atvejus, kai šis Kodeksas numato kitaip.

2. Šio Kodekso nustatytais atvejais galimas rašytinis procesas. Šiuo atveju į teismo posėdį dalyvaujantys byloje asmenys nekviečiami ir jame nedalyvauja. Apie rašytinį procesą dalyvaujantys byloje asmenys yra informuojami pranešimais, išskyrus atvejus, kai šis Kodeksas nenumato, kad būtų informuojama apie procesinių veiksmų atlikimą.“

CPK 319 straipsnio „Teisėjų kolegijos sudarymas ir teismo posėdžio datos nustatymas“ (2002 m. vasario 28 d. redakcija), esančio CPK III dalies „Teismų sprendimų ir nutarčių teisėtumo ir pagrįstumo kontrolės formos bei proceso atnaujinimas“ XVI skyriuje „Bylų procesas apeliacinės instancijos teisme“, 3 dalyje buvo nustatyta:

„Dalyvaujantiems byloje asmenims pranešama apie apeliacinės bylos nagrinėjimo vietą ir laiką. Bylą nagrinėjant rašytinio proceso tvarka, dalyvaujantys byloje asmenys į teismo posėdį nekviečiami ir teismo posėdis vyksta jiems nedalyvaujant. Žodinio proceso atveju dalyvaujantys byloje asmenys kviečiami į teismo posėdį, tačiau jų neatvykimas nekliudo nagrinėti bylą.“

CPK 352 straipsnio „Teisėjų kolegijos sudarymas ir teismo posėdžio paskyrimas“ (2002 m. vasario 28 d. redakcija), esančio CPK III dalies „Teismų sprendimų ir nutarčių teisėtumo ir pagrįstumo kontrolės formos bei proceso atnaujinimas“ XVII skyriuje „Bylų procesas kasaciniame teisme“, 3 dalyje buvo nustatyta:

„Dalyvaujantiems byloje asmenims pranešama apie kasacinės bylos nagrinėjimo vietą ir laiką. Bylą nagrinėjant rašytinio proceso tvarka, dalyvaujantys byloje asmenys į teismo posėdį nekviečiami ir teismo posėdis vyksta jiems nedalyvaujant. Žodinio proceso atveju šalys, tretieji asmenys ir jų atstovai, nurodyti šio Kodekso 354 straipsnyje, kviečiami į teismo posėdį, tačiau jų neatvykimas nekliudo nagrinėti bylą.“

5. Taigi CPK 153 straipsnio (2002 m. vasario 28 d. redakcija) 2 dalyje, 319 straipsnio (2002 m. vasario 28 d. redakcija) 3 dalyje, 352 straipsnio (2002 m. vasario 28 d. redakcija) 3 dalyje tiek, kiek jų atitiktį Konstitucijai ginčija pareiškėjas, buvo nustatyti kai kurie proceso, vykstančio rašytinio proceso tvarka, ypatumai, palyginti su procesu, vykstančiu žodinio proceso tvarka: nagrinėjant bylą rašytinio proceso tvarka, dalyvaujantys byloje asmenys į teismo posėdį nekviečiami ir teismo posėdis vyksta jiems nedalyvaujant; nagrinėjant bylą žodinio proceso tvarka, dalyvaujantys byloje asmenys kviečiami į teismo posėdį, išskyrus CPK numatytus atvejus.

6. CPK (2002 m. vasario 28 d. redakcija) buvo ne kartą keičiamas ir (arba) papildomas.

Seimas 2011 m. birželio 21 d. priėmė Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymą, kurio 79, 99, 185 ir 205 straipsniais atitinkamai pakeitė CPK 133 straipsnio (2002 m. vasario 28 d. redakcija) 3 dalį, pakeitė ir papildė 153 straipsnį (2002 m. vasario 28 d. redakcija), pakeitė 319 straipsnį (2002 m. vasario 28 d. redakcija) ir 352 straipsnio (2002 m. vasario 28 d. redakcija) 3 dalį. Šis įstatymas, išskyrus jo 387 straipsnio 2–5 dalyse nustatytas išimtis, įsigaliojo 2011 m. spalio 1 d.

CPK 153 straipsnyje „Teismo posėdžių formos“ (2011 m. birželio 21 d. redakcija) nustatyta:

„1. Teismo posėdžiai vyksta žodinio proceso tvarka, tai yra kviečiant į jį dalyvaujančius byloje asmenis, išskyrus atvejus, kai šis Kodeksas numato kitaip.

2. Šio Kodekso numatytais atvejais galimas rašytinis procesas. Šiuo atveju į teismo posėdį dalyvaujantys byloje asmenys nekviečiami ir jame nedalyvauja. Apie rašytinį procesą dalyvaujantiems byloje asmenims pranešama šio Kodekso 133 straipsnio 3 dalyje nustatyta tvarka.

3. Procesinius klausimus, kurie turi būti nagrinėjami rašytinio proceso tvarka, teismas gali išnagrinėti žodinio proceso tvarka, pripažinęs, kad tai būtina.“

CPK 319 straipsnio (2011 m. birželio 21 d. redakcija) 3 dalyje nustatyta:

„Žodinio bylos nagrinėjimo atvejais dalyvaujantiems byloje asmenims siunčiami pranešimai apie bylos nagrinėjimo vietą ir laiką. Rašytinio bylos nagrinėjimo atvejais apie bylos nagrinėjimo vietą ir laiką dalyvaujantiems byloje asmenims pranešama šio Kodekso 133 straipsnio 3 dalyje

nustatyta tvarka (specialiame interneto tinklalapyje). Rašytinio bylos nagrinėjimo atvejais dalyvaujantys byloje asmenys į teismo posėdį nekviečiami ir teismo posėdis vyksta jiems nedalyvaujant. Žodinio bylos nagrinėjimo atvejais dalyvaujantys byloje asmenys kviečiami į teismo posėdį, tačiau jų neatvykimas nekliudo nagrinėti bylą apeliacine tvarka.“

CPK 352 straipsnio (2011 m. birželio 21 d. redakcija) 3 dalyje nustatyta:

„Žodinio bylos nagrinėjimo atvejais dalyvaujantiems byloje asmenims pranešama apie bylos nagrinėjimo vietą ir laiką. Rašytinio bylos nagrinėjimo atvejais apie bylos nagrinėjimo vietą ir laiką dalyvaujantiems byloje asmenims pranešama šio Kodekso 133 straipsnio 3 dalyje nustatyta tvarka (specialiame interneto tinklalapyje). Rašytinio bylos nagrinėjimo atvejais dalyvaujantys byloje asmenys į teismo posėdį nekviečiami ir teismo posėdis vyksta jiems nedalyvaujant. Žodinio bylos nagrinėjimo atvejais šalys, tretieji asmenys ir jų atstovai, nurodyti šio Kodekso 354 straipsnyje, kviečiami į teismo posėdį, tačiau jų neatvykimas nekliudo nagrinėti bylą kasacine tvarka.“

CPK 133 straipsnio 3 dalyje (2011 m. birželio 21 d. redakcija) nustatyta:

„Kai byla nagrinėjama iš esmės rašytinio proceso tvarka, apie teismo posėdžio datą, laiką, vietą ir teismo sudėtį skelbiama specialiaame interneto tinklalapyje ne vėliau kaip prieš septynias dienas iki teismo posėdžio dienos, išskyrus šio Kodekso numatytus atvejus, kai dalyvaujantiems byloje asmenims pranešama kita tvarka. Šią informaciją taip pat teikia teismo raštinė. Kai rašytinio proceso tvarka nagrinėjami kiti procesiniai klausimai, dalyvaujantiems byloje asmenims apie teismo posėdį pranešama tik šio Kodekso numatytais atvejais.“

7. Palyginus teisinį reguliavimą, nustatytą CPK 153 straipsnio (2002 m. vasario 28 d. redakcija) 2 dalyje, 319 straipsnio (2002 m. vasario 28 d. redakcija) 3 dalyje, 352 straipsnio (2002 m. vasario 28 d. redakcija) 3 dalyje, su nustatytuoju atitinkamai CPK 153 straipsnio (2011 m. birželio 21 d. redakcija) 2 dalyje, 319 straipsnio (2011 m. birželio 21 d. redakcija) 3 dalyje, 352 straipsnio 3 dalyje (2011 m. birželio 21 d. redakcija), matyti, kad nors CPK 153 straipsnio (2002 m. vasario 28 d. redakcija) 2 dalis, 319 straipsnio (2002 m. vasario 28 d. redakcija) 3 dalis, 352 straipsnio (2002 m. vasario 28 d. redakcija) 3 dalis buvo pakeistos, jose nustatytas teisinis reguliavimas tiek, kiek jį ginčija pareiškėjas, liko nepakitęs, t. y. išliko nuostata, kad rašytinio bylos nagrinėjimo atvejais dalyvaujantys byloje asmenys į teismo posėdį nekviečiami ir jame nedalyvauja. CPK 153 straipsnio (2002 m. vasario 28 d. redakcija) 2 dalyje, 319 straipsnio (2002 m. vasario 28 d. redakcija) 3 dalyje, 352 straipsnio (2002 m. vasario 28 d. redakcija) 3 dalyje nustatytas teisinis reguliavimas, palyginti su nustatytuoju atitinkamai CPK 153 straipsnio (2011 m. birželio 21 d. redakcija) 2 dalyje, 319 straipsnio (2011 m. birželio 21 d. redakcija) 3 dalyje, 352 straipsnio 3 dalyje (2011 m. birželio 21 d. redakcija), pakito *inter alia* tuo aspektu, kad rašytinio bylos nagrinėjimo atvejais nustatyta kitokia pranešimo byloje dalyvaujantiems asmenims apie bylos nagrinėjimo vietą ir laiką tvarka.

II

1. Minėta, kad pagal pareiškėjo – Seimo narių grupės prašymą šioje konstitucinės justicijos byloje tiriama, ar CPK 153 straipsnio (2002 m. vasario 28 d. redakcija) 2 dalis tiek, kiek joje buvo nustatyta, kad, apeliacinės instancijos teisme ir kasaciniame teisme bylą nagrinėjant rašytinio proceso tvarka, dalyvaujantys byloje asmenys į teismo posėdį nekviečiami ir jame nedalyvauja, 319 straipsnio (2002 m. vasario 28 d. redakcija) 3 dalis, 352 straipsnio (2002 m. vasario 28 d. redakcija) 3 dalis tiek, kiek jose buvo nustatyta, kad, bylą nagrinėjant rašytinio proceso tvarka, dalyvaujantys byloje asmenys į teismo posėdį nekviečiami ir teismo posėdis vyksta jiems nedalyvaujant, neprieštaravo Konstitucijos 117 straipsnio 1 daliai.

2. Konstitucijos 117 straipsnio 1 dalyje nustatyta: „Visuose teismuose bylos nagrinėjamos viešai. Teismo posėdis gali būti uždaras – žmogaus asmeninio ar šeimyninio gyvenimo slaptumui apsaugoti, taip pat jeigu viešai nagrinėjama byla gali atskleisti valstybinę, profesinę ar komercinę paslaptį.“

Konstitucijos 117 straipsnio 1 dalyje įtvirtintas viešo bylų nagrinėjimo teisme principas, nustatyta, kad esant tam tikroms aplinkybėms teismo posėdžiai gali būti uždari, ir pateikiamas tokių aplinkybių sąrašas (Konstitucinio Teismo 2000 m. rugsėjo 19 d. nutarimas).

3. Konstitucinis Teismas ne kartą yra konstatavęs, kad teismai, pagal Konstituciją Lietuvoje vykdančios teisminę valdžią, priskirtini ne vienai, bet dviem arba (jeigu tai, paisant Konstitucijos, yra nustatyta atitinkamuose įstatymuose) daugiau teismų sistemų. Šiuo metu pagal Konstituciją ir įstatymus Lietuvoje yra trys teismų sistemos: 1) Konstitucinis Teismas vykdo konstitucinę teisminę kontrolę (Konstituciniam Teismui, be kitų Konstitucijos nuostatų (taip pat tų, kurios skirtos apskritai teisminėi valdžiai ir teisėjams), yra skirtas atskiras (VIII) Konstitucijos skirsnis); 2) Konstitucijos 111 straipsnio 1 dalyje nurodyti Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, Lietuvos apeliacinis teismas, apygardų ir apylinkių teismai sudaro bendrosios kompetencijos teismų sistemą; 3) pagal Konstitucijos 111 straipsnio 2 dalį administracinių, darbo, šeimos ir kitų kategorijų byloms nagrinėti gali būti įsteigti specializuoti teismai – šiuo metu įstatymais yra įsteigta ir veikia viena specializuotų teismų, būtent administracinių, sistema, kurią sudaro Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas ir apygardų administraciniai teismai.

Konstitucijoje (*inter alia* jos 111 straipsnio 1 dalyje) ne tik yra nustatyta keturių grandžių bendrosios kompetencijos teismų sistema (kaip institucijų sistema), bet ir įtvirtinti bendrosios kompetencijos teismų instancinės sistemos, kaip bylų teismo nagrinėjimo procesinių pakopų sistemos, pagrindai. Iš Konstitucijos kylanti bendrosios kompetencijos teismų instancinė sistema suponuoja tai, kad bet kurį pirmosios instancijos bendrosios kompetencijos teismo baigiamąjį aktą turi būti galima nustatytąja tvarka apskųsti bent vienos aukštesnės instancijos bendrosios kompetencijos teismui (Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d., 2007 m. spalio 24 d. nutarimai).

Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad teismų instancinės sistemos paskirtis – šalinti galimas žemesnių instancijų teismų klaidas, neleisti, kad būtų įvykdytas neteisingumas, ir šitaip apsaugoti asmens, visuomenės teises ir teisėtus interesus (Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas). Bendrosios kompetencijos teismų instancinės sistemos paskirtis – sudaryti prielaidas aukštesnės instancijos teismuose ištaisyti bet kurias fakto (t. y. teisiškai reikšmingų faktų nustatymo ir vertinimo) ar bet kurias teisės (t. y. teisės taikymo) klaidas, kurias dėl kokių nors priežasčių gali padaryti žemesnės instancijos teismas, ir neleisti, kad kokioje nors bendrosios kompetencijos teismų nagrinėtoje civilinėje, baudžiamojoje ar kitos kategorijos byloje būtų įvykdytas neteisingumas; minėtas žemesnės instancijos teismų klaidų ištaisyimas ir su tuo susijęs kelio neteisingumui užkirtimas yra atitinkamos bylos šalių ir visuomenės apskritai pasitikėjimo ne tik atitinkamą bylą nagrinėjančiu bendrosios kompetencijos teismu, bet ir visa bendrosios kompetencijos teismų sistema *conditio sine qua non* (Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimas).

Taigi Konstitucijos 117 straipsnio 1 dalies nuostata „visuose teismuose“ apima visų teismų sistemų, visų teismų grandžių ir visų teismų instancijų teismus.

4. Teismai yra viena iš valstybės valdžią vykdančių institucijų (Konstitucijos 5 straipsnio 1 dalis). Konstitucijoje nustatyta, kad teisingumą Lietuvos Respublikoje vykdo tik teismai (Konstitucijos 109 straipsnio 1 dalis). Vykdyti teisingumą – teisminės valdžios paskirtis ir konstitucinė kompetencija; teismų – jurisdikcinių institucijų – vykdoma teisminė valdžia, kaip ir įstatymų leidžiamoji bei vykdomoji valdžios, yra visavertė valstybės valdžia, viena iš Konstitucijoje įtvirtintų valstybės valdžių (Konstitucinio Teismo 2006 m. lapkričio 27 d. nutarimas).

Konstitucinis Teismas, aiškindamas Konstitucijos 109 straipsnį (kuriame nustatyta, kad teisingumą Lietuvos Respublikoje vykdo tik teismai (1 dalis), teisėjas ir teismai, vykdydami teisingumą, yra nepriklausomi (2 dalis), teisėjai, nagrinėdami bylas, klauso tik įstatymo (3 dalis), teismas priima sprendimus Lietuvos Respublikos vardu (4 dalis)), yra ne kartą konstatavęs (*inter alia* 1999 m. gruodžio 21 d., 2006 m. gegužės 9 d., 2006 m. birželio 6 d., 2006 m. lapkričio 27 d., 2007 m. spalio 24 d. nutarimuose), kad teismai, vykdydami teisingumą, privalo užtikrinti Konstitucijoje, įstatymuose ir kituose teisės aktuose išreikštos teisės įgyvendinimą, garantuoti teisės viršenybę, apsaugoti žmogaus teises ir laisves. Iš Konstitucijos 109 straipsnio 1 dalies teismams kyla pareiga teisingai ir objektyviai išnagrinėti bylas, priimti motyvuotus ir pagrįstus sprendimus (Konstitucinio Teismo 2007 m. gegužės 15 d., 2007 m. spalio 24 d. nutarimai). Konstitucijoje įtvirtintas teisingumo principas, taip pat nuostata, kad teisingumą vykdo teismai, reiškia, jog konstitucinė vertybė yra ne pats sprendimo priėmimas teisme, bet būtent teismo teisingo sprendimo priėmimas; konstitucinė teisingumo samprata suponuoja ne tik formalų, nominalų teismo vykdomą teisingumą, ne tik išorinę teismo vykdomo teisingumo regimybę, bet ir – svarbiausia – tokius teismo sprendimus (kitus baigiamuosius teismo aktus), kurie savo turiniu nėra neteisingi; vien

formaliai teismo vykdomas teisingumas nėra tas teisingumas, kurį įtvirtina, saugo ir gina Konstitucija (Konstitucinio Teismo 2006 m. rugsėjo 21 d., 2007 m. spalio 24 d., 2008 m. sausio 21 d., 2009 m. balandžio 10 d. nutarimai).

Konstitucinis Teismas savo nutarimuose ne kartą yra konstatavęs, kad teisingumas yra vienas pagrindinių teisės, kaip socialinių santykių reguliavimo priemonės, tikslų. Jis yra vienas svarbiausių moralinių vertybių ir teisinės valstybės pagrindų. Jis gali būti įgyvendintas užtikrinant tam tikrą interesų pusiausvyrą, išvengiant atsitiktinumų ir savivalės, socialinio gyvenimo nestabilumo, interesų priešpriešos (*inter alia* Konstitucinio Teismo 2003 m. lapkričio 17 d., 2003 m. gruodžio 3 d., 2008 m. gruodžio 24 d. nutarimai, 2010 m. balandžio 20 d. sprendimas, 2010 m. birželio 29 d. nutarimas).

5. Būtina sąlyga teisingai išspręsti bylą yra tinkamas teismo procesas (Konstitucinio Teismo 1999 m. vasario 5 d., 2006 m. sausio 16 d., 2008 m. gegužės 28 d., 2009 m. birželio 8 d. nutarimai).

Asmens konstitucinė teisė į tinkamą teismo procesą suponuoja įstatymų leidėjo pareigą įstatymu nustatyti Konstitucijos normas ir principus atitinkantį bylų nagrinėjimo teisme procesą. Įstatymų leidėjas, įstatymu reguliuodamas bylų nagrinėjimo teisme santykius, privalo paisyti Konstitucijos, *inter alia* jos 117 straipsnyje nustatytų reikalavimų, konstitucinių teisinės valstybės, lygiateisiškumo, teisingumo, teisėjų nešališkumo ir nepriklausomumo principų.

6. Reguluojant bylų nagrinėjimo teisme santykius privalu paisyti *inter alia* Konstitucijos 117 straipsnio 1 dalyje įtvirtinto viešo bylų nagrinėjimo teisme principo.

6.1. Konstitucijos 117 straipsnio 1 dalyje įtvirtintas viešo bylų nagrinėjimo teisme principas, iš Konstitucijos, *inter alia* jos 25 straipsnio, kylantis visuomenės interesas būti informuotai, Konstitucijos 25 straipsnio 5 dalis, pagal kurią pilietis turi teisę įstatymo nustatyta tvarka gauti valstybės įstaigų turimą informaciją apie jį, konstitucinis teisinės valstybės principas, *inter alia* teisinio aiškumo reikalavimas, suponuoja įstatymų leidėjo pareigą bylų nagrinėjimo teisme santykius įstatymu reguliuoti taip, kad proceso dalyviams ir visuomenei būtų sudarytos sąlygos *inter alia* žinoti apie teismuose nagrinėjamas bylas, bylų nagrinėjančio teismo sudėtį, bylose sprendžiamus ginčus, priimtus sprendimus.

Pažymėtina, kad pagal Konstituciją viešas bylų nagrinėjimas nėra savitikslis. Viešas bylų nagrinėjimas yra viena iš teisingumo vykdymo ir užtikrinimo sąlygų. Viešu bylų nagrinėjimu teisme sudaromos prielaidos užtikrinti Konstitucijoje, įstatymuose ir kituose teisės aktuose išreikštos teisės įgyvendinimą, garantuoti teisės viršenybę, apsaugoti asmens teises ir laisves. Užtikrinamas viešo bylų nagrinėjimo teisme principą įstatymų leidėjas privalo vadovautis Konstitucijos normomis ir kitais principais, nesudaryti prielaidų pažeisti Konstitucijoje įtvirtintas, jos ginamas ir saugomas vertybes (*inter alia* asmens teises ir laisves).

Konstitucinis Teismas savo nutarimuose ne kartą yra konstatavęs, kad Konstitucija – vientisas aktas; Konstitucijos principai ir normos sudaro darnią sistemą; jokios Konstitucijos nuostatos negalima aiškinti vien pažodžiui, nė vienos Konstitucijos nuostatos negalima aiškinti taip, kad būtų iškreiptas ar paneigtas kurios nors kitos konstitucinės nuostatos turinys, nes tuomet būtų iškreipta viso konstitucinio teisinio reguliavimo esmė, pažeista konstitucinių vertybių pusiausvyra.

Nagrinėjamos konstitucinės justicijos bylos kontekste pažymėtina, kad, kaip Konstitucinis Teismas konstatavo savo 2006 m. rugsėjo 21 d. nutarime, „<...> pagal Konstituciją civilinio proceso santykius įstatymu būtina reguliuoti taip, kad būtų sudarytos teisinės prielaidos teismui ištirti visas bylai reikšmingas aplinkybes ir priimti teisingą sprendimą byloje. Ir priešingai – negalima nustatyti tokio teisinio reguliavimo, kuris neleistų teismui, atsižvelgus į visas turinčias reikšmės bylos aplinkybes ir vadovaujantis teise, nenusižengiant iš Konstitucijos kylantiems teisingumo, protingumo imperatyvams, priimti teisingą sprendimą byloje ir šitaip įvykdyti teisingumą. Antraip būtų apriboti ar net paneigti iš Konstitucijos, *inter alia* jos 109 straipsnio, kylantys teismo įgaliojimai vykdyti teisingumą, nukrypta nuo teismo, kaip Lietuvos Respublikos vardu teisingumą vykdančios institucijos, konstitucinės sampratos, taip pat ir nuo konstitucinių teisinės valstybės ir teisingumo principų.“

Pažymėtina ir tai, kad viešo bylų nagrinėjimo teisme principas nėra absoliutus. Konstitucijos 117 straipsnio 1 dalyje, kurioje šis principas įtvirtintas, yra nustatytos tam tikros bylų nagrinėjimo viešumo išimtys ir atvejai, kada teismo posėdis gali būti uždaras: žmogaus asmeninio ar šeimyninio gyvenimo slaptumui apsaugoti, taip pat jeigu viešai nagrinėjama byla gali atskleisti valstybinę, profesinę ar komercinę paslaptį. Taigi pagal Konstitucijos 117 straipsnio 1 dalį proceso viešumas ribojamas privataus ar viešojo intereso apsaugos tikslais. Viešo bylų nagrinėjimo teisme principas įstatymu gali būti ribojamas ir siekiant apsaugoti kitas konstitucines vertybes. Antai iš teisėjų ir teismų nepriklausomumo principo, įtvirtinto *inter alia* Konstitucijos 109 straipsnyje, kyla teisėjų pasitarimo slaptumo priimant sprendimą reikalavimas. Be to, siekiant apsaugoti žmogaus orumą, privataus gyvenimo neliečiamumą (Konstitucijos 22 straipsnis), kitas vertybes, kurių apsauga kyla iš Konstitucijos, įstatymu gali būti ribojamas bylų nagrinėjimo proceso atskirų elementų viešumas, *inter alia* teismo baigiamojo akto viešas skelbimas, bylos medžiagos viešumas.

6.2. Konstitucinis viešo bylų nagrinėjimo teisme principas lemia ir teismo posėdžio, kuriame nagrinėjama byla, viešumą. Siekdamas užtikrinti teismo posėdžio, kaip bylų nagrinėjimo teisme elemento, viešumą, įstatymų leidėjas teismo posėdžio tvarką turi reglamentuoti taip, kad būtų sudarytos sąlygos užtikrinti proceso dalyvių teisę pareikšti nuomonę visais byloje sprendžiamais klausimais bei visuomenės interesą būti informuotai apie teismo procesą ir priimamus sprendimus. Iš Konstitucijos 117 straipsnio 1 dalies, kitų Konstitucijos normų ir principų įstatymų leidėjui kyla pareiga nustatyti tokias teismo posėdžio formas, kurios sudarytų sąlygas

užtikrinti tiek proceso dalyvių teisės į viešą teismo procesą, tiek visuomenės intereso būti informuotai įgyvendinimą ir kartu nesudarytų prielaidų pažeisti Konstitucijoje įtvirtintas, jos ginamas ir saugomas vertybes (*inter alia* asmens teisės ir laisvės).

Konstitucijos 117 straipsnio 1 dalyje nėra *expressis verbis* įtvirtintų viešo ir (ar) neviešo (uždaro) bylų nagrinėjimo teismuose formų. Konstitucinis viešo bylų nagrinėjimo teismuose principas gali būti užtikrinamas įvairiomis įstatymų leidėjo nustatytais bylų nagrinėjimo teismuose formomis. Įstatymų leidėjo diskreciją saisto Konstitucija, *inter alia* 117 straipsnio 1 dalis, konstituciniai teisinės valstybės, teisingumo, protingumo principai.

Iš Konstitucijos, kaip vientiso akto (Konstitucijos 6 straipsnio 1 dalis), įstatymų leidėjui kyla pareiga užtikrinti, kad reguliuojant bylų nagrinėjimo teisme santykius nebūtų priešpriešinami Konstitucijos principai ir normos. Įstatymu nustatant bylų nagrinėjimo teismuose formas pirmiausia turi būti siekiama užtikrinti konstitucinį teisingumo principą, pagal kurį įstatymų leidėjui kyla pareiga bylų nagrinėjimo santykius reguliuoti taip, kad būtų sudarytos teisinės prielaidos teismui ištirti visas bylai reikšmingas aplinkybes ir priimti teisingą sprendimą byloje. Reguluojant bylų nagrinėjimo teismuose formas būtina paisyti ir kitų konstitucinių principų, *inter alia* konstitucinių teisinės valstybės, protingumo, bylų nagrinėjimo teisme viešumo principų.

Pažymėtina, kad iš Konstitucijos, *inter alia* teisingumo principo, konstitucinės teisės kreiptis į teismą dėl pažeistų teisių ir laisvių gynimo, kyla teismo proceso greitumo ir veiksmingumo reikalavimas. Įstatymų leidėjas, reguliuodamas bylų nagrinėjimo teisme santykius, turi nustatyti tokį teisinį reguliavimą, kuris sudarytų sąlygas bylą išnagrinėti ir sprendimą įvykdyti be nepateisinamų pertraukų, taip užkertant kelią teisme vilkinti bylų nagrinėjimą, *inter alia* asmenims piktnaudžiaujant procesinėmis teisėmis.

III

1. Pagal Konstitucijos sudedamosios dalies – Konstitucinio akto „Dėl Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje“ 2 dalį Europos Sąjungos teisės normos yra sudedamoji Lietuvos Respublikos teisinės sistemos dalis. Šiame kontekste paminėtina, kad 2007 m. liepos 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (EB) Nr. 861/2007, nustatančio Europos ieškinių dėl nedidelių sumų nagrinėjimo procedūrą, 5 straipsnio 1 dalyje nustatyta: „Europos ieškinių dėl nedidelių sumų nagrinėjimo procedūra yra rašytinė procedūra. Teismas surengia žodinį nagrinėjimą, jei mano, kad tai yra reikalinga arba jei to prašo kuri nors šalis. Teismas tokį prašymą gali atmesti, jei mano, kad, atsižvelgiant į bylos aplinkybes, žodinis nagrinėjimas teisingam bylos nagrinėjimui akivaizdžiai nėra būtinas. Ieškinio atmetimo motyvai pateikiami raštu. Atmetimo negalima atskirai užginčyti.“ Šis reglamentas taikomas „tarpvalstybinio pobūdžio civilinėse ir komercinėse bylose, neatsižvelgiant į teismo pobūdį, kai ieškinio suma, neskaičiuojant palūkanų, išlaidų ir sąnaudų,

neviršija 2 000 EUR tuo metu, kai kompetentingas teismas gauna ieškinio formą“. Šis reglamentas taikomas „nuo 2009 m. sausio 1 d.“ (reglamento 29 straipsnis).

2. Nagrinėjamos konstitucinės justicijos bylos kontekste pažymėtina, kad joje yra aktualus ir Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsnyje įtvirtintos teisės į teisingą bylos nagrinėjimą aiškinimas.

Konstitucinis Teismas ne kartą yra konstatavęs, kad Europos Žmogaus Teisių Teismo (toliau – EŽTT) jurisprudencija, kaip teisės aiškinimo šaltinis, yra svarbi ir Lietuvos teisės aiškinimui bei taikymui. EŽTT ne kartą yra pažymėjęs, kad Konvencijos 6 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta teisė į viešą bylos nagrinėjimą apima teisę į žodinį bylos nagrinėjimą (1994 m. vasario 23 d. sprendimas byloje *Fredin prieš Švediją* (peticijos Nr. 18928/91), 1991 m. spalio 29 d. sprendimas byloje *Helmers prieš Švediją* (peticijos Nr. 11826/85).

EŽTT ne kartą yra pažymėjęs, kad posėdžiai, kurie vyksta tik pirmojoje ir vienintelėje instancijoje, turi vykti žodinio nagrinėjimo forma (1990 m. vasario 21 d. sprendimas byloje *Håkansson ir Sturesson prieš Švediją* (peticijos Nr. 11855/85) ir kt.). Kita vertus, EŽTT taip pat yra konstatavęs, kad pareiga rengti viešą bylos nagrinėjimą nėra absoliuti, kad žodinis bylos nagrinėjimas nėra būtinas, jei bylos šalis aiškiai atsisako tokios savo teisės ir jei byloje nėra viešojo intereso (2002 m. lapkričio 12 d. sprendimas byloje *Döry prieš Švediją* (peticijos Nr. 28394/95) ir kt.). Minėtos teisės atsisakymas gali būti aiškiai išreikštas (eksplicitinis) ir numanomas, kai nepateikiama prašymo bylą nagrinėti viešai arba jis nepalaikomas (1990 m. vasario 21 d. sprendimas *Håkansson ir Sturesson prieš Švediją* (peticijos Nr. 11855/85), 1993 m. birželio 24 d. sprendimas *Schuler-Zgraggen prieš Šveicariją* (peticijos Nr. 14518/89) ir kt.). Bylos nagrinėjimas neprivalo būti žodinis ir tuo atveju, kai yra tam tikrų išskirtinių aplinkybių, pavyzdžiui, kai nėra tiriamos faktinės aplinkybės arba teisės klausimai, kurie negalėtų būti tinkamai išspręsti remiantis vien bylos rašytine medžiaga ir šalių rašytiniais paaiškinimais (2002 m. lapkričio 12 d. sprendimas byloje *Döry prieš Švediją* (peticijos Nr. 28394/95). Žodinio teismo posėdžio atsisakymas antrojoje ir trečiojoje instancijose gali būti pateisinamas, jeigu pirmojoje instancijoje posėdis vyko žodinio nagrinėjimo forma (1991 m. spalio 29 d. sprendimas byloje *Helmers prieš Švediją* (peticijos Nr. 11826/85). Taigi, jei yra išskirtinių aplinkybių, dėl kurių antrojoje ir trečiojoje instancijose nebuvo rengiamas žodinis bylos nagrinėjimas, Konvencijos 6 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta teisė į viešą bylos nagrinėjimą reiškia teisę į žodinį bylos nagrinėjimą bent jau vienoje instancijoje (EŽTT 2002 m. lapkričio 12 d. sprendimas byloje *Lundevall prieš Švediją* (peticijos Nr. 38629/97).

3. Taigi pagal EŽTT jurisprudenciją pareiga rengti viešą bylos nagrinėjimą nėra absoliuti, žodinis bylos nagrinėjimas nėra būtinas, jeigu bylos šalis aiškiai atsisako tokios savo teisės ir jeigu byloje nėra viešojo intereso; bylos nagrinėjimas neprivalo būti žodinis ir tuo atveju, kai yra tam tikrų išskirtinių aplinkybių, pavyzdžiui, kai nėra tiriamos faktinės aplinkybės arba teisės klausimai,

kurie negalėtų būti tinkamai išspręsti remiantis vien rašytine bylos medžiaga ir rašytiniais šalių paaiškinimais; žodinio teismo posėdžio atsisakymas antrojoje ir trečiojoje instancijose gali būti pateisinamas, jeigu pirmojoje instancijoje posėdis vyko žodinio nagrinėjimo forma.

4. Pažymėtina ir tai, kad 1995 m. vasario 7 d. priimtose Europos Tarybos rekomendacijose R(95)5 „Dėl apeliacinių sistemų ir procedūrų civilinėse ir komercinėse bylose įvedimo ir funkcionavimo tobulinimo“, siekiant užtikrinti greitą ir efektyvą apeliacinių bylų nagrinėjimą, valstybėms narėms *inter alia* buvo pasiūlyta riboti žodinio bylos nagrinėjimo principo taikymą apeliacinės instancijos teismuose, pavyzdžiui, kad būtų sutrumpinti žodiniai procesai, daugiau taikyti rašytines procedūras (6 straipsnio d punktas).

IV

Dėl CPK 153 straipsnio (2002 m. vasario 28 d. redakcija) 2 dalies, 319 straipsnio (2002 m. vasario 28 d. redakcija) 3 dalies, 352 straipsnio (2002 m. vasario 28 d. redakcija) 3 dalies tiek, kiek jose buvo nustatyta, kad, bylą nagrinėjant rašytinio proceso tvarka, dalyvaujantys byloje asmenys į teismo posėdį nekviečiami ir teismo posėdis vyksta jiems nedalyvaujant, atitiktis Konstitucijos 117 straipsnio 1 daliai.

1. Minėta, kad pagal pareiškėjo – Seimo narių grupės prašymą Konstitucinis Teismas šioje konstitucinės justicijos byloje tirs, ar CPK 153 straipsnio (2002 m. vasario 28 d. redakcija) 2 dalis tiek, kiek joje buvo nustatyta, kad, apeliacinės instancijos teisme ir kasaciniame teisme bylą nagrinėjant rašytinio proceso tvarka, dalyvaujantys byloje asmenys į teismo posėdį nekviečiami ir jame nedalyvauja, 319 straipsnio (2002 m. vasario 28 d. redakcija) 3 dalis, 352 straipsnio (2002 m. vasario 28 d. redakcija) 3 dalis tiek, kiek jose buvo nustatyta, kad, bylą nagrinėjant rašytinio proceso tvarka, dalyvaujantys byloje asmenys į teismo posėdį nekviečiami ir teismo posėdis vyksta jiems nedalyvaujant, neprieštaravo Konstitucijos 117 straipsnio 1 daliai.

Taip pat minėta, kad, pasak pareiškėjo, apeliacinėje ir kasacinėje instancijose civilinę bylą nagrinėjant rašytinio proceso tvarka, šalys negali dalyvauti teismo posėdyje ir dėl to esą yra pažeidžiamos proceso dalyvių konstitucinės teisės.

2. CPK 153 straipsnio (2002 m. vasario 28 d. redakcija) 2 dalyje, kaip minėta, buvo nustatyta:

„Šio Kodekso nustatytais atvejais galimas rašytinis procesas. Šiuo atveju į teismo posėdį dalyvaujantys byloje asmenys nekviečiami ir jame nedalyvauja. Apie rašytinį procesą dalyvaujantys byloje asmenys yra informuojami pranešimais, išskyrus atvejus, kai šis Kodeksas nenumato, kad būtų informuojama apie procesinių veiksmų atlikimą.“

Taigi CPK 153 straipsnio 2 dalyje (2002 m. vasario 28 d. redakcija) buvo įtvirtinta bendroji norma, kurioje nustatyta galimybė CPK konkrečiai numatytais atvejais bylą nagrinėti rašytinio proceso tvarka ir kai kurie proceso, vykstančio rašytinio proceso tvarka, ypatumai, palyginti su

procesu, vykstančiu žodinio proceso tvarka: nagrinėjant bylą rašytinio proceso tvarka, dalyvaujantys byloje asmenys į teismo posėdį nekviečiami ir teismo posėdis vyksta jiems nedalyvaujant.

3. Vertinant, ar Konstitucijai neprieštaravo CPK 153 straipsnio (2002 m. vasario 28 d. redakcija) 2 dalis tiek, kiek joje buvo nustatyta, kad, apeliacinės instancijos teisme ir kasaciniame teisme bylą nagrinėjant rašytinio proceso tvarka, dalyvaujantys byloje asmenys į teismo posėdį nekviečiami ir jame nedalyvauja, pirmiausia būtina išsiaiškinti, ar Konstitucijai neprieštaravo CPK 319 straipsnio (2002 m. vasario 28 d. redakcija) 3 dalyje, 352 straipsnio (2002 m. vasario 28 d. redakcija) 3 dalyje buvęs nustatytas teisinis reguliavimas.

4. Santykiai, susiję su rašytiniu procesu, yra reguliuojami ne tik pareiškėjo ginčijamuose, bet ir kituose CPK straipsniuose (jų dalyse, punktuose).

4.1. Su pareiškėjo – Seimo narių grupės ginčijama (atitinkama apimtimi) CPK 319 straipsnio (2002 m. vasario 28 d. redakcija) 3 dalies nuostata yra susijusios ir kitos CPK nuostatos, reguliuojančios bylų nagrinėjimo apeliacinės instancijos teisme santykius. Pažymėtina, kad pagal CPK 301 straipsnio (2002 m. vasario 28 d. redakcija) 1 dalį apeliacine tvarka galėjo būti skundžiami neįsiteisėję pirmosios instancijos teismo sprendimai (įsakymai, nutartys), išskyrus CPK numatytus atvejus.

4.1.1. CPK 319 straipsnio (2002 m. vasario 28 d. redakcija) 3 dalies nuostata „bylą nagrinėjant rašytinio proceso tvarka, dalyvaujantys byloje asmenys į teismo posėdį nekviečiami ir teismo posėdis vyksta jiems nedalyvaujant“ pirmiausia aiškintina kartu su CPK (2002 m. vasario 28 d. redakcija) 321, 322 straipsniuose nustatytu teisiniu reguliavimu.

CPK 321 straipsnio „Bylos nagrinėjimas rašytinio proceso tvarka“ (2002 m. vasario 28 d. redakcija) 1 dalyje buvo nustatyta:

„Teisėjų kolegija rašytinio proceso tvarka gali išspręsti apeliacinį skundą, jeigu:

1) pirmosios instancijos teismas, priėmęs apeliacinį skundą, privalėjo atsisakyti jį priimti. Šiuo atveju apeliacinės instancijos teismas apeliacinį procesą nutraukia ir priima nutartį grąžinti sumokėtą žyminį mokestį;

2) konstatuoja, kad yra absoliutūs pirmosios instancijos teismo sprendimo negaliojimo pagrindai.“

Paminėtina, kad pagal CPK 329 straipsnio (2002 m. vasario 28 d. redakcija) 2, 3 dalis absoliučiais sprendimo negaliojimo pagrindais buvo pripažįstami *inter alia* tokie atvejai, kai: byla išnagrinėta neteisėtos sudėties teismo; pirmosios instancijos teismo sprendimą priėmė ne tas teisėjas, kuris nagrinėjo bylą; sprendimas, nutartis yra be motyvų (sutrumpintų motyvų); byloje nėra teismo posėdžio protokolo, kai ji išnagrinėta žodinio proceso tvarka; bylą nagrinėjant pirmosios

instancijos teisme buvo pažeistos proceso kalbos taisyklės ir asmuo, kurio teisės buvo pažeistos, šia aplinkybe grindžia savo apeliacinį skundą.

CPK 322 straipsnyje „Apelianto teisė prašyti rašytinio proceso“ (2002 m. vasario 28 d. redakcija) buvo nustatyta: „Apelianto prašymu byla apeliacine tvarka gali būti nagrinėjama rašytinio proceso tvarka, jeigu tam atsiliepimuose į apeliacinį skundą neprieštarauja kiti byloje dalyvaujantys asmenys.“

Taigi pagal CPK (2002 m. vasario 28 d. redakcija) nustatytą teisinį reguliavimą civilinės bylos apeliacine tvarka turėjo būti nagrinėjamos žodinio proceso tvarka; apeliacinės instancijos teismas rašytinio proceso tvarka bylą galėjo nagrinėti tik CPK konkrečiai numatytais atvejais (kai apeliacinis procesas nutraukiamas arba nustatomi absoliutūs pirmosios instancijos teismo sprendimo negaliojimo pagrindai), taip pat apelianto prašymu, jeigu rašytiniam procesui neprieštaravo kiti byloje dalyvaujantys asmenys.

4.1.2. Seimo 2011 m. birželio 21 d. priimto Civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymo 187, 188 straipsniais atitinkamai buvo pakeistas ir papildytas 321 straipsnis (2002 m. vasario 28 d. redakcija) bei pakeistas 322 straipsnis (2002 m. vasario 28 d. redakcija).

CPK 321 straipsnyje (2011 m. birželio 21 d. redakcija) nustatyta:

„1. Apeliacinis skundas nagrinėjamas rašytinio proceso tvarka, išskyrus šio Kodekso 322 straipsnyje nurodytas išimtis.

2. Teismo posėdis nagrinėjant apeliacinį skundą rašytinio proceso tvarka susideda iš pranešimo apie bylą, apeliacinį skundą, atsiliepimą į apeliacinį skundą, teisėjų nuomonių išreiškimo, balsavimo ir sprendimo (nutarties) priėmimo.

3. Kai apeliaciniu skundu skundžiama tik teismo sprendimo dalis dėl bylinėjimosi išlaidų paskirstymo ar kitų teismo sprendimu išspręstų procesinių klausimų, toks apeliacinis skundas nagrinėjamas *mutatis mutandis* taikant atskirųjų skundų nagrinėjimo taisykles. Ši nuostata netaikoma, kai toje pačioje byloje paduodamas apeliacinis skundas dėl teismo sprendimo esmės.“

CPK 322 straipsnyje „Bylos nagrinėjimas žodinio proceso tvarka“ (2011 m. birželio 21 d. redakcija) nustatyta:

„Apeliacinis skundas nagrinėjamas žodinio proceso tvarka, jeigu bylą nagrinėjantis teismas pripažįsta, kad žodinis nagrinėjimas būtinas. Dalyvaujantys byloje asmenys apeliaciniame skunde, atsiliepime į apeliacinį skundą arba pareiškime dėl prisidėjimo prie apeliacinio skundo gali pateikti motyvuotą prašymą nagrinėti bylą žodinio proceso tvarka, tačiau šis prašymas teismui nėra privalomas.“

Palyginus CPK 321 straipsnio (2002 m. vasario 28 d. redakcija) 1 dalyje ir 322 straipsnyje (2002 m. vasario 28 d. redakcija) nustatytą teisinį reguliavimą su nustatytuoju 321 straipsnio (2011 m. birželio 21 d. redakcija) 1 dalyje ir 322 straipsnyje (2011 m. birželio 21 d. redakcija)

pažymėtina, jog teisinis reguliavimas buvo pakeistas tuo aspektu, kad apeliacine tvarka bylos paprastai nagrinėjamos ne žodinio proceso, o rašytinio proceso tvarka; žodinio proceso tvarka apeliacinės instancijos teismas bylą nagrinėja tuo atveju, kai pripažįsta, kad žodinis nagrinėjimas yra būtinas; dalyvaujančių byloje asmenų prašymas nagrinėti bylą žodinio proceso tvarka teismo nesaisto.

Pažymėtina, kad teisinis reguliavimas, nustatytas CPK 321, 322 straipsniuose (2011 m. birželio 21 d. redakcija), nėra tyrimo dalykas šioje konstitucinės justicijos byloje.

4.1.3. Pareiškėjo – Seimo narių grupės ginčijama (atitinkama apimtimi) CPK 319 straipsnio (2002 m. vasario 28 d. redakcija) 3 dalies nuostata yra susijusi ir su kitomis CPK (2002 m. vasario 28 d. redakcija) nuostatomis, įtvirtinančiomis rašytinio proceso ypatumus apeliacinės instancijos teisme ir dalyvaujančių byloje asmenų procesines teises bei garantijas. Šiame kontekste paminėtinos šios CPK (2002 m. vasario 28 d. redakcija) nuostatos:

– „Apeliaciniame skunde, be bendrų procesiniams dokumentams keliamų reikalavimų, turi būti nurodyta: <...> apelianto prašymas bylą nagrinėti rašytinio proceso tvarka, jeigu jis to pageidauja“ (306 straipsnio 1 dalies 5 punktas);

– „Apelacinį skundą padavęs asmuo turi teisę atsisakyti skundo iki baigiamųjų kalbų, o jeigu skundas nagrinėjamas rašytinio proceso tvarka – iki skundo nagrinėjimo iš esmės pradžios <...>“ (308 straipsnio 1 dalis);

– „Šalys per dvidešimt dienų nuo apeliacinio skundo išsiuntimo iš pirmosios instancijos teismo dienos apeliacinės instancijos teismui privalo, o kiti dalyvaujantys byloje asmenys turi teisę raštu pateikti išsamius atsiliepimus į apelacinį skundą, kuriuose išdėsto savo nuomonę dėl paduoto apeliacinio skundo“ (318 straipsnio 1 dalis);

– „Atsiliepimų į apelacinį skundą priėmimo klausimą išsprendžia apeliacinės instancijos teismas. Atsiliepimą į apelacinį skundą priėmus, jo nuorašai išsiunčiami apeliantui ir prie apeliacinio skundo prisidėjusiam asmeniui“ (318 straipsnio 2 dalis);

– „Dalyvaujantiems byloje asmenims pranešama apie apeliacinės bylos nagrinėjimo vietą ir laiką <...>“ (319 straipsnio 3 dalis);

– „Apie apeliacinės instancijos teismo sprendimą ar nutartį, priimtus rašytinio proceso tvarka, <...> informuojami dalyvaujantys byloje asmenys“ (325 straipsnio 4 dalis).

4.2. Paminėtina, kad pagal CPK 302 straipsnį (2002 m. vasario 28 d. redakcija) apeliaciniam procesui taikomos CPK bendrosios nuostatos, taip pat pirmosios instancijos teismo procesą reglamentuojančios nuostatos, neprieštaraujančios CPK skyriuje „Bylų procesas apeliacinės instancijos teisme“ nurodytoms taisyklėms.

Nurodytinos šios CPK (2002 m. vasario 28 d. redakcija) I dalies „Bendrosios nuostatos“ ir II dalies „Procesas pirmosios instancijos teisme“ nuostatos, reguliuojančios bylų nagrinėjimo pirmosios instancijos teisme santykius:

– „Civilinio proceso tikslai – ginti asmenų, kurių materialinės subjektinės teisės ar įstatymų saugomi interesai pažeisti ar ginčijami, interesus, tinkamai taikyti įstatymus teismui nagrinėjant civilines bylas, priimant sprendimus bei juos vykdant, taip pat kuo greičiau atkurti teisinę taiką tarp ginčo šalių, aiškinti bei plėtoti teisę“ (2 straipsnis);

– „Teismas imasi šiame Kodekse nustatytų priemonių, kad būtų užkirstas kelias procesui vilkinti, ir siekia, kad byla būtų išnagrinėta teismo vieno posėdžio metu, jeigu tai nekenkia tinkamai išnagrinėti bylą, taip pat kad įsiteisėjęs teismo sprendimas būtų įvykdytas per įmanomai trumpesnę laiką ir kuo ekonomiškiau“ (7 straipsnio „Proceso koncentracija ir ekonomiškumas“ 1 dalis);

– „Dalyvaujantys byloje asmenys privalo sąžiningai naudotis ir nepiktnaudžiauti jiems priklausančiomis procesinėmis teisėmis, rūpintis greitu bylos išnagrinėjimu, rūpestingai ir laiku, atsižvelgdami į proceso eigą, pateikti teismui įrodymus ir argumentus, kuriais grindžiami jų reikalavimai ar atsikirtimai“ (7 straipsnio „Proceso koncentracija ir ekonomiškumas“ 2 dalis);

– „Visuose teismuose bylos nagrinėjamos viešai. Motyvuota teismo nutartimi teismo posėdis gali būti uždaras – žmogaus asmeninio ar šeiminio gyvenimo slaptumui apsaugoti, taip pat jeigu viešai nagrinėjama byla gali atskleisti valstybės, tarnybos, profesinę ar komercinę paslaptį“ (9 straipsnio „Teismo posėdžio viešumas“ 1 dalis);

– „Uždarame teismo posėdyje gali būti dalyvaujantys byloje asmenys, o reikiamais atvejais – ir liudytojai, vertėjai bei ekspertai“ (9 straipsnio „Teismo posėdžio viešumas“ 2 dalis);

– „Uždarame teismo posėdyje byla nagrinėjama laikantis visų proceso taisyklių. Teismo sprendimo rezoliucinė dalis paskelbiama viešai, išskyrus bylas dėl įvaikinimo“ (9 straipsnio „Teismo posėdžio viešumas“ 3 dalis);

– „Visa išnagrinėtos civilinės bylos ir vykdomosios bylos medžiaga, išskyrus medžiagą tų bylų, kurios buvo išnagrinėtos uždarame teismo posėdyje, yra vieša ir su ja susipažinti gali ir byloje nedalyvavę asmenys. Jie turi teisę daryti bylos medžiagos kopijas ir išrašus. Tokią teisę šie asmenys įgyja, kai sprendimas ar teismo procesą užbaigianti nutartis įsiteisėja, o jeigu byla gali būti nagrinėjama kasacine tvarka, – ją išnagrinėjus kasacine tvarka arba pasibaigus apskundimo kasacine tvarka terminui. Su vykdomosios bylos medžiaga galima susipažinti, kai sprendimas yra įvykdytas“ (10 straipsnio „Bylos medžiagos viešumas“ 1 dalis);

– „Priimdamas viešame teismo posėdyje sprendimą ar procesą užbaigiančią nutartį, teismas turi teisę dalyvaujančių byloje asmenų prašymu ar savo iniciatyva motyvuota nutartimi nustatyti, kad bylos medžiaga ar jos dalis yra nevieša, kai reikia apsaugoti žmogaus asmens, jo privataus gyvenimo ir nuosavybės slaptumą, informacijos apie žmogaus sveikatą konfidencialumą, taip pat

jeigu yra pagrindas manyti, kad bus atskleista valstybės, tarnybos, profesinė, komercinė ar kita įstatymų saugoma paslaptis. Dėl teismo nutarties, kuria atmestas prašymas, gali būti duodamas atskirasis skundas“ (10 straipsnio „Bylos medžiagos viešumas“ 2 dalis);

– „Su bylos medžiaga, sudarančia valstybės ar tarnybos paslaptį, turi teisę susipažinti asmenys, kuriems ši teisė yra specialiai suteikta vadovaujantis įstatymais“ (10 straipsnio „Bylos medžiagos viešumas“ 4 dalis);

– „Šalys ir kiti proceso dalyviai, laikydamiesi šio Kodekso nuostatų, turi teisę laisvai disponuoti joms priklausančiomis procesinėmis teisėmis“ (13 straipsnis „Dispozityvumo principas“);

– „Šalys ir kiti proceso dalyviai paaiškinimus, parodymus duoda, taip pat savo prašymus, pageidavimus pateikia žodžiu, išskyrus šiame Kodekse numatytus atvejus“ (15 straipsnis „Žodiškumo principas“);

– „Nušalinimas turi būti motyvuotas ir pareiškiamas (žodžiu arba raštu) prieš pradėdant nagrinėti bylą iš esmės. Vėliau pareikšti nušalinimą leidžiama tik tais atvejais, kada pareiškiantis nušalinimą asmuo apie pagrindą nušalinti sužino vėliau. Rašytiniame procese nušalinimas turi būti pareiškiamas raštu“ (68 straipsnio „Pareiškimai dėl nušalinimų“ 2 dalis);

– „Dalyvaujančių byloje asmenų procesiniai dokumentai – tai šių asmenų ieškiniai, priešieškiniai, atsiliepimai į ieškinius ar priešieškinius, dublikai (ieškovo atsiliepimai į atsakovo pareikštą atsiliepimą), triplikai (atsakovo atsiliepimai į dubliką), atskirieji, apeliaciniai ir kasaciniai skundai bei atsiliepimai į juos ir kiti dokumentai, kuriuose rašytinio proceso metu pareikšti jų prašymai, reikalavimai, atsikirtimai ar paaiškinimai“ (110 straipsnis);

– „Teismo procesiniai dokumentai (sprendimai, įsakymai, nutartys, nutarimai, rezoliucijos, teismo posėdžio protokolai, šaukimai ir pranešimai) – tai proceso metu teismo priimti dokumentai“; „Visi teismo procesiniai dokumentai yra surašomi, priimami ir įteikiami šio Kodekso nustatyta tvarka“ (116 straipsnio „Teismo procesiniai dokumentai“ 1, 2 dalys);

– „Dalyvaujantiems byloje asmenims teismo šaukimais ar pranešimais pranešama apie teismo posėdžio ar atskirų procesinių veiksmų atlikimo laiką ir vietą. Dalyvaujančiam byloje asmeniui tinkamai įteikus teismo šaukimą, apie kitus teismo posėdžius pranešama pranešimais. Teismo šaukimais taip pat šaukiami į teismą liudytojai, vertėjai ir ekspertai“ (133 straipsnio 1 dalis);

– „Rašytinio proceso atveju teismas apie procesinių dokumentų priėmimo laiką ir vietą dalyvaujančius byloje asmenis informuoja pranešimais, išskyrus atvejus, kai šis Kodeksas nenumato tokio informavimo“ (133 straipsnio 3 dalis);

– „Byla nagrinėjama žodžiu ir tos pačios sudėties teismo <...>“ (235 straipsnio 2 dalis);

– „Rašytiniu arba į teismo posėdžio protokolą įrašytu ir šalių pasirašytu sutikimu, kuris gali būti atšaukiamas tik iš esmės pasikeitus procesinei padėčiai, teismas nutartimi turi teisę nuspręsti nagrinėti bylą rašytinio proceso tvarka. Rašytinio proceso tvarka bylos nagrinėjimas nėra galimas, jeigu nuo šalių pareikšto sutikimo praėjo daugiau kaip trys mėnesiai“ (235 straipsnio 4 dalis);

– „Pripažinęs, kad žodinio proceso tvarka bylos aplinkybės bus iširtos išsamiau, teismas turi teisę panaikinti šio straipsnio 4 dalyje nurodytas nutartis ir paskirti žodinį bylos nagrinėjimą“ (235 straipsnio 5 dalis);

– „Sprendimas priimamas <...> ir paskelbiamas tuoj pat po bylos išnagrinėjimo, išskyrus šio Kodekso numatytus atvejus <...>“ (268 straipsnio 3 dalis);

– „Šio Kodekso 270 straipsnio nustatyta tvarka surašyto sprendimo nuorašas išduodamas teismo posėdyje dalyvavusiems asmenims jų pareikalavimu. Šalims ir tretiesiems asmenims, neatvykusiems į teismo posėdį, ne vėliau kaip per penkias dienas nuo sprendimo paskelbimo dienos išsiunčiamas teismo sprendimo nuorašas“ (275 straipsnio 1 dalis).

4.3. Pagal cituotą CPK (2002 m. vasario 28 d. redakcija) nustatytą teisinį reguliavimą, apeliacinės instancijos teisme bylą nagrinėjant rašytinio proceso tvarka, laikomasi CPK įtvirtintų proceso principų (procesu koncentracijos ir ekonomiškumo, teismo posėdžio viešumo, bylos medžiagos viešumo, dispozityvumo ir kt.), dalyvaujantys byloje asmenys turi teisę *inter alia* būti informuoti apie bylos nagrinėjimo vietą ir laiką, pareikšti nušalinimus, raštu pateikti atsiliepimus į apeliacinį skundą ir juose išdėstyti savo nuomonę dėl paduoto apeliacinio skundo, gauti teismo sprendimus (baigiamuosius teismo aktus).

5. Su pareiškėjo – Seimo narių grupės ginčijama (atitinkama apimtimi) CPK 352 straipsnio (2002 m. vasario 28 d. redakcija) 3 dalies nuostata yra susijusios *inter alia* šios CPK (2002 m. vasario 28 d. redakcija) nuostatos, reguliuojančios bylų nagrinėjimo kasaciniame teisme santykius:

– „Apeliacinės instancijos teismų sprendimai ir nutartys <...> gali būti apskūsti ir peržiūrėti kasacine tvarka“ (340 straipsnio 1 dalis);

– „Kasacinis teismas, neperžengdamas kasacinio skundo ribų, patikrina apskūstus sprendimus ir (ar) nutartis teisės taikymo aspektu. Kasacinis teismas yra saistomas pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų nustatytų aplinkybių“ (353 straipsnio 1 dalis);

– „Kasatorius turi teisę atsisakyti paduoto kasacinio skundo iki dalyvaujančių byloje asmenų kalbų pabaigos teismo posėdyje, o rašytinio proceso metu – iki teismo posėdžio pradžios“ (349 straipsnio 1 dalis);

– „Apie priimto kasacinio skundo įrašymą į Lietuvos Aukščiausiajame Teisme kasacine tvarka nagrinėtinų bylų sąrašą pranešama šalims. Kartu su pranešimu apie kasacinio skundo įrašymą šalims ir tretiesiems asmenims išsiunčiamas kasacinio skundo nuorašas“ (350 straipsnio 7 dalis);

– „Atsiliepimus į kasacinį skundą šalys privalo, o kiti byloje dalyvaujantys asmenys turi teisę raštu pateikti per vieną mėnesį nuo skundo įrašymo į Lietuvos Aukščiausiajame Teisme kasacine tvarka nagrinėtinų bylų sąrašą. Atsiliepime į kasacinį skundą turi būti nurodyti išsamūs nesutikimo su pateiktu kasaciniu skundu motyvuoti pagrindai. Atsiliepimas į kasacinį skundą surašomas ir pasirašomas tokia pat tvarka kaip ir kasacinis skundas. Atsiliepimai į kasacinį skundą, jo papildymai ar pakeitimai, pateikti praleidus nustatytą terminą, nepriimami ir grąžinami juos pateikusiems asmenims“ (351 straipsnio 1 dalis);

– „Paskyrus žodinį bylos nagrinėjimą, priimto atsiliepimo į kasacinį skundą nuorašai išsiunčiami šalims ir tretiesiems asmenims, išskyrus jį pateikusį asmenį“ (351 straipsnio 2 dalis);

– „Dalyvaujantiems byloje asmenims pranešama apie kasacinės bylos nagrinėjimo vietą ir laiką <...>“ (352 straipsnio 3 dalis);

– „Dalyvaujantys byloje asmenys turi teisę pareikšti bylą nagrinėjantiems teisėjams arba vienam iš jų nušalinimus ir prašymus. Jeigu byla nagrinėjama rašytinio proceso tvarka, dalyvaujantys byloje asmenys šias teises gali įgyvendinti raštu iki teismo posėdžio pradžios <...>“ (355 straipsnio 1 dalis);

– „Dalyvaujantys byloje asmenys turi teisę gauti informaciją apie bylos nagrinėjimo kasacine tvarka eigą ir rezultatus“ (355 straipsnio 3 dalis);

– „Kasacinė byla nagrinėjama pasibaigus kasacinio skundo padavimo terminui. Kasacinė byla nagrinėjama rašytinio proceso tvarka. Teismo posėdis susideda iš pranešimo apie bylą, kasacinį skundą, atsiliepimą į kasacinį skundą, teisėjų nuomonių išreiškimo, balsavimo ir nutarties (nutarimo) priėmimo“ (356 straipsnio 1 dalis);

– „Nusprendusi, kad tai yra būtina, teisėjų kolegija paskiria žodinį bylos nagrinėjimą <...>“ (356 straipsnio 2 dalis);

– „Teismo priimama nutartis (nutarimas) išdėstoma raštu ir visų teisėjų pasirašoma <...>“ (358 straipsnio 2 dalis);

– „Kasacinis teismas, išnagrinėjęs bylą, per tris dienas nuo nutarties (nutarimo) surašymo dienos grąžina ją pirmosios instancijos teismui ar teismui, kuris nurodytas nutartyje (nutarime), ir išsiunčia dalyvaujantiems byloje asmenims nutarties (nutarimo) nuorašus“ (364 straipsnis).

Paminėtina, kad pagal CPK 340 straipsnio 5 dalį, jeigu CPK skyriuje „Bylų procesas kasaciniame teisme“ tam tikrų procesinių veiksmų atlikimas nereglamentuojamas, taikomi CPK 1–300 straipsniai, kiek jie neprieštaruoja XVII skyriaus „Bylų procesas kasaciniame teisme“ nuostatomis.

6. Taigi pagal cituotą CPK (2002 m. vasario 28 d. redakcija) nustatytą teisinį reguliavimą kasacinės bylos paprastai nagrinėjamos rašytinio proceso tvarka; teismas gali nuspręsti nagrinėti bylą žodinio proceso tvarka; kasacinis teismas bylas nagrinėja tik teisės taikymo aspektu ir yra

saistomas pirmosios ir apeliacinės instancijų teismų nustatytų aplinkybių; kasacinės instancijos teisme bylą nagrinėjant rašytinio proceso tvarka, dalyvaujantys byloje asmenys iki teismo posėdžio pradžios gali pareikšti nušalinimus ir prašymus; šalys turi pareigą, o kiti byloje dalyvaujantys asmenys – teisę per nustatytą terminą pateikti atsiliepinimus į kasacinį skundą; šalys ir tretieji asmenys gauna pateiktus atsiliepinimus į kasacinį skundą, dalyvaujantys byloje asmenys turi teisę būti informuoti apie bylos nagrinėjimo kasacine tvarka eigą ir rezultatus, išnagrinėjus bylą gauti teismo nutarties (nutarimo) nuorašus.

7. Apibendrinant šiame Konstitucinio Teismo nutarime cituotą pareiškėjo ginčijamą ir su juo susijusį teisinį reguliavimą, nagrinėjamos konstitucinės justicijos bylos kontekste pažymėtina, kad:

– apeliacinės instancijos teisme bylos turėjo būti nagrinėjamos žodinio proceso tvarka; rašytinio proceso tvarka apeliacinės instancijos teismas bylą galėjo nagrinėti tik CPK konkrečiai numatytais atvejais (kai apeliacinis procesas nutraukiamas arba nustatomi absoliutūs pirmosios instancijos teismo sprendimo negaliojimo pagrindai), taip pat apelianto prašymu, jeigu tam neprieštaravo kiti byloje dalyvaujantys asmenys;

– kasaciniame teisme civilinės bylos paprastai nagrinėjamos rašytinio proceso tvarka; teismas gali nuspręsti nagrinėti bylą žodinio proceso tvarka;

– nagrinėjant bylą rašytinio proceso tvarka, dalyvaujantiems byloje asmenims pranešama apie bylos nagrinėjimo vietą ir laiką; dalyvaujantys byloje asmenys turi teisę raštu pareikšti nušalinimus, prašymus, procesiniuose dokumentuose pareikšti reikalavimus, atsikirtimus ir paaiškinimus, gauti teismo sprendimus (baigiamuosius teismo aktus).

8. Nagrinėjamos konstitucinės justicijos bylos kontekste taip pat pažymėtina, kad oficialus teismų sprendimų paskelbimas reglamentuojamas Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 39 straipsnyje. Šiame straipsnyje *inter alia* nustatyta: „Teismų baigiamieji aktai ir metinės Aukščiausiojo Teismo ir Vyriausiojo administracinio teismo praktikos apžvalgos skelbiami Nacionalinės teismų administracijos interneto tinklalapyje Teisėjų tarybos nustatyta tvarka, išskyrus įstatymuose nustatytus atvejus“ (1 dalis (2008 m. liepos 3 d. redakcija); „Šio straipsnio 1 dalyje nurodytų teismų baigiamieji aktai ir metinės teismų praktikos apžvalgos skelbiami nepažeidžiant asmens duomenų apsaugos, valstybės, tarnybos, komercinės, profesinės ir kitų įstatymų saugomų paslapčių apsaugos reikalavimų, taip pat laikantis kitų įstatymuose numatytų apribojimų ir draudimų“ (3 dalis (2008 m. liepos 3 d. redakcija).

Taigi teismų baigiamieji aktai skelbiami viešai (išskyrus įstatymuose nustatytus apribojimus ir draudimus).

9. Sprendžiant, ar CPK 319 straipsnio (2002 m. vasario 28 d. redakcija) 3 dalis, 352 straipsnio (2002 m. vasario 28 d. redakcija) 3 dalis tiek, kiek jose buvo nustatyta, kad, bylą nagrinėjant rašytinio proceso tvarka, dalyvaujantys byloje asmenys į teismo posėdį nekviečiami ir

teismo posėdis vyksta jiems nedalyvaujant, neprieštaravo Konstitucijos 117 straipsnio 1 daliai, pažymėtina, kad, kaip minėta šiame Konstitucinio Teismo nutarime:

- asmens konstitucinė teisė į tinkamą teismo procesą suponuoja įstatymų leidėjo pareigą įstatymu nustatyti Konstitucijos normas ir principus atitinkantį bylų nagrinėjimo teisme procesą; įstatymų leidėjas, įstatymu reguliuodamas bylų nagrinėjimo teisme santykius, privalo paisyti Konstitucijos, *inter alia* jos 117 straipsnyje nustatytų reikalavimų, konstitucinių teisinės valstybės, lygiateisiškumo, teisingumo, teisėjų nešališkumo ir nepriklausomumo principų;

- pagal Konstituciją viešas bylų nagrinėjimas nėra savitiksliis; viešas bylų nagrinėjimas yra viena iš teisingumo vykdymo ir užtikrinimo sąlygų; viešu bylų nagrinėjimu teisme sudaromos prielaidos užtikrinti Konstitucijoje, įstatymuose ir kituose teisės aktuose išreikštos teisės įgyvendinimą, garantuoti teisės viršenybę, apsaugoti asmens teises ir laisves;

- iš Konstitucijos 117 straipsnio 1 dalies, kitų Konstitucijos normų ir principų įstatymų leidėjui kyla pareiga nustatyti tokias teismo posėdžio formas, kurios sudarytų sąlygas užtikrinti tiek proceso dalyvių teisės į viešą teismo procesą, tiek visuomenės intereso būti informuotai apie teismo procesą ir priimamus sprendimus įgyvendinimą ir kartu nesudarytų prielaidų pažeisti Konstitucijoje įtvirtintas, jos ginamas ir saugomas vertybes (*inter alia* asmens teises ir laisves);

- konstitucinis viešo bylų nagrinėjimo teismuose principas gali būti užtikrinamas įvairiomis įstatymų leidėjo nustatytais bylų nagrinėjimo teismuose formomis; įstatymų leidėjo diskreciją saisto Konstitucija, *inter alia* jos 117 straipsnio 1 dalis, konstituciniai teisinės valstybės, teisingumo, protingumo principai;

- iš Konstitucijos, *inter alia* teisingumo principo, konstitucinės teisės kreiptis į teismą dėl pažeistų teisių ir laisvių gynimo, kyla teismo proceso greitumo ir veiksmingumo reikalavimas; įstatymų leidėjas, reguliuodamas bylų nagrinėjimo teisme santykius, turi nustatyti tokį teisinį reguliavimą, kuris sudarytų sąlygas bylą išnagrinėti ir sprendimą įvykdyti be nepateisinamų pertraukų, taip užkertant kelią teisme vilkinti bylų nagrinėjimą, *inter alia* asmenims piktnaudžiaujant procesinėmis teisėmis.

9.1. Minėta, kad CPK 319 straipsnio (2002 m. vasario 28 d. redakcija) 3 dalyje buvo nustatyta:

„Dalyvaujantiems byloje asmenims pranešama apie apeliacinės bylos nagrinėjimo vietą ir laiką. Bylą nagrinėjant rašytinio proceso tvarka, dalyvaujantys byloje asmenys į teismo posėdį nekviečiami ir teismo posėdis vyksta jiems nedalyvaujant. <...>“

Taip pat minėta, kad CPK 319 straipsnio (2002 m. vasario 28 d. redakcija) 3 dalyje buvo nustatyti kai kurie proceso, vykstančio rašytinio proceso tvarka, ypatumai, palyginti su procesu, vykstančiu žodinio proceso tvarka.

Minėta ir tai, kad pagal CPK (2002 m. vasario 28 d. redakcija) nustatytą teisinį reguliavimą:

– apeliacinės instancijos teisme bylos turėjo būti nagrinėjamos žodinio proceso tvarka; rašytinio proceso tvarka apeliacinės instancijos teismas bylą galėjo nagrinėti tik CPK konkrečiai numatytais atvejais (kai apeliacinis procesas nutraukiamas arba nustatomi absoliutūs pirmosios instancijos teismo sprendimo negaliojimo pagrindai), taip pat apelianto prašymu, jeigu tam neprieštaravo kiti byloje dalyvaujantys asmenys;

– apeliacinės instancijos teisme bylą nagrinėjant rašytinio proceso tvarka, laikomasi CPK įtvirtintų proceso principų (proceso koncentracijos ir ekonomiškumo, teismo posėdžio viešumo, bylos medžiagos viešumo, dispozityvumo ir kt.), dalyvaujantys byloje asmenys turi teisę *inter alia* būti informuoti apie bylos nagrinėjimo vietą ir laiką, pareikšti nušalinimus, raštu pateikti atsiliepimus į apeliacinį skundą ir juose išdėstyti savo nuomonę dėl paduoto apeliacinio skundo, gauti teismo sprendimus (baigiamuosius teismo aktus).

Be to, minėta, kad pagal Teismų įstatymą teismų baigiamieji aktai skelbiami viešai (išskyrus įstatymuose nustatytus apribojimus ir draudimus).

Taigi CPK 319 straipsnio (2002 m. vasario 28 d. redakcija) 3 dalyje nustatyto teisiniu reguliavimu, pagal kurį, apeliacinės instancijos teisme bylą nagrinėjant rašytinio proceso tvarka, dalyvaujantys byloje asmenys į teismo posėdį nekviečiami ir teismo posėdis vyksta jiems nedalyvaujant, nebuvo sudaroma prielaidų pažeisti civilinio proceso principus, varžyti proceso dalyvių procesines teises. Minėtu teisiniu reguliavimu, aiškinant jį kitų CPK (2002 m. vasario 28 d. redakcija) nuostatų kontekste, buvo užtikrinama proceso dalyvių teisė į viešą teismo procesą (*inter alia* užtikrinama teisė pareikšti nuomonę visais byloje sprendžiamais klausimais) bei visuomenės interesas būti informuoti apie teismo procesą ir priimamus sprendimus, sudaromos sąlygos bylą išnagrinėti ir sprendimą įvykdyti be nepateisinamų pertraukų, taip užkertant kelią teisme vilkinti bylų nagrinėjimą.

Vadinasi, CPK (2002 m. vasario 28 d. redakcija) nustatyto teisiniu reguliavimu buvo įtvirtintos teisinės garantijos, kad, apeliacinės instancijos teisme bylą nagrinėjant rašytinio proceso tvarka, bus užtikrintas iš Konstitucijos kylančių tinkamo teismo proceso, viešo bylų nagrinėjimo teisme reikalavimų vykdymas.

Konstatuotina, kad nėra teisinio pagrindo teigti, jog CPK 319 straipsnio (2002 m. vasario 28 d. redakcija) 3 dalyje nustatyto teisiniu reguliavimu buvo neužtikrinama asmens teisė į tinkamą teismo procesą, pažeidžiamas Konstitucijos 117 straipsnyje įtvirtintas viešo bylų nagrinėjimo teisme principas.

9.2. Atsižvelgiant į išdėstytus argumentus darytina išvada, jog CPK 319 straipsnio (2002 m. vasario 28 d. redakcija) 3 dalis tiek, kiek joje buvo nustatyta, kad, bylą nagrinėjant rašytinio proceso tvarka, dalyvaujantys byloje asmenys į teismo posėdį nekviečiami ir teismo posėdis vyksta jiems nedalyvaujant, neprieštaravo Konstitucijos 117 straipsnio 1 daliai.

9.3. Minėta, kad CPK 352 straipsnio (2002 m. vasario 28 d. redakcija) 3 dalyje buvo nustatyta:

„Dalyvaujantiems byloje asmenims pranešama apie kasacinės bylos nagrinėjimo vietą ir laiką. Bylą nagrinėjant rašytinio proceso tvarka, dalyvaujantys byloje asmenys į teismo posėdį nekviečiami ir teismo posėdis vyksta jiems nedalyvaujant. <...>“

Taip pat minėta, kad CPK 352 straipsnio (2002 m. vasario 28 d. redakcija) 3 dalyje buvo nustatyti kai kurie proceso, vykstančio rašytinio proceso tvarka, ypatumai, palyginti su procesu, vykstančiu žodinio proceso tvarka.

Minėta ir tai, kad pagal CPK (2002 m. vasario 28 d. redakcija) nustatytą teisinį reguliavimą:

– kasaciniame teisme civilinės bylos paprastai nagrinėjamos rašytinio proceso tvarka; teismas gali nuspręsti nagrinėti bylą žodinio proceso tvarka;

– kasacinis teismas bylas nagrinėja tik teisės taikymo aspektu ir yra saistomas pirmosios ir apeliacinės instancijų teismų nustatytų aplinkybių; kasacinės instancijos teisme bylą nagrinėjant rašytinio proceso tvarka, dalyvaujantys byloje asmenys iki teismo posėdžio pradžios gali pareikšti nušalinimus ir prašymus; šalys turi pareigą, o kiti byloje dalyvaujantys asmenys – teisę per nustatytą terminą pateikti atsiliepimus į kasacinį skundą; šalys ir tretieji asmenys gauna pateiktus atsiliepimus į kasacinį skundą, dalyvaujantys byloje asmenys turi teisę būti informuoti apie bylos nagrinėjimo kasacine tvarka eigą ir rezultatus, išnagrinėjus bylą gauti teismo nutarties (nutarimo) nuorašus.

Minėta ir tai, kad pagal Teismų įstatymą teismų baigiamieji aktai yra skelbiami viešai (išskyrus įstatymuose nustatytus apribojimus ir draudimus).

Taigi CPK 352 straipsnio (2002 m. vasario 28 d. redakcija) 3 dalyje nustatytu teisiniu reguliavimu, pagal kurį, kasaciniame teisme bylą nagrinėjant rašytinio proceso tvarka, dalyvaujantys byloje asmenys į teismo posėdį nekviečiami ir teismo posėdis vyksta jiems nedalyvaujant, nebuvo sudaroma prielaidų pažeisti civilinio proceso principus, varžyti proceso dalyvių procesines teises. Minėtu teisiniu reguliavimu, aiškinant jį kitų CPK (2002 m. vasario 28 d. redakcija) nuostatų kontekste, buvo užtikrinama proceso dalyvių teisė į viešą teismo procesą (*inter alia* užtikrinama teisė pareikšti nuomonę visais byloje sprendžiamais klausimais) bei visuomenės interesas būti informuotai apie teismo procesą ir priimamus sprendimus, sudaromos sąlygos bylą išnagrinėti ir sprendimą įvykdyti be nepateisinamų pertraukų, taip užkertant kelią teisme vilkinti bylą nagrinėjimą. Be to, kasacine tvarka bylos nagrinėjamos tik teisės taikymo aspektu, kasacinis teismas pats faktinių aplinkybių nenustato ir bylą sprendžia pagal pirmosios ir apeliacinės instancijų teismų nustatytas aplinkybes, taigi ir dėl to asmenims, žinantiems šias aplinkybes, dalyvauti teismo posėdyje nėra būtina.

Vadinasi, CPK (2002 m. vasario 28 d. redakcija) nustatytu teisiniu reguliavimu buvo įtvirtintos teisinės garantijos, kad, kasacinę bylą nagrinėjant rašytinio proceso tvarka, bus užtikrinti iš Konstitucijos kylantys tinkamo teismo proceso, viešo bylų nagrinėjimo teisme reikalavimai.

Konstatuotina, kad nėra teisinio pagrindo teigti, jog CPK 352 straipsnio (2002 m. vasario 28 d. redakcija) 3 dalyje nustatytu teisiniu reguliavimu buvo neužtikrinama asmens teisė į tinkamą teismo procesą, pažeidžiamas Konstitucijos 117 straipsnyje įtvirtintas viešo bylų nagrinėjimo teisme principas.

9.4. Atsižvelgiant į išdėstytus argumentus darytina išvada, kad CPK 352 straipsnio (2002 m. vasario 28 d. redakcija) 3 dalis tiek, kiek joje buvo nustatyta, kad, bylą nagrinėjant rašytinio proceso tvarka, dalyvaujantys byloje asmenys į teismo posėdį nekviečiami ir teismo posėdis vyksta jiems nedalyvaujant, neprieštaravo Konstitucijos 117 straipsnio 1 daliai.

10. Minėta, kad CPK 153 straipsnio 2 dalyje (2002 m. vasario 28 d. redakcija) buvo įtvirtinta bendroji norma, kurioje nustatyta galimybė CPK konkrečiai numatytais atvejais bylą nagrinėti rašytinio proceso tvarka ir kai kurie proceso, vykstančio rašytinio proceso tvarka, ypatumai, palyginti su procesu, vykstančiu žodinio proceso tvarka: nagrinėjant bylą rašytinio proceso tvarka, dalyvaujantys byloje asmenys į teismo posėdį nekviečiami ir teismo posėdis vyksta jiems nedalyvaujant.

Šiame nutarime konstatavus, kad CPK 319 straipsnio (2002 m. vasario 28 d. redakcija) 3 dalis, 352 straipsnio (2002 m. vasario 28 d. redakcija) 3 dalis tiek, kiek jose buvo nustatyta, kad, bylą nagrinėjant rašytinio proceso tvarka, dalyvaujantys byloje asmenys į teismo posėdį nekviečiami ir teismo posėdis vyksta jiems nedalyvaujant, neprieštaravo Konstitucijos 117 straipsnio 1 daliai, remiantis tais pačiais argumentais taip pat konstatuotina, kad ir CPK 153 straipsnio (2002 m. vasario 28 d. redakcija) 2 dalis tiek, kiek joje buvo nustatyta, kad, apeliacinės instancijos teisme ir kasaciniame teisme bylą nagrinėjant rašytinio proceso tvarka, dalyvaujantys byloje asmenys į teismo posėdį nekviečiami ir jame nedalyvauja, neprieštaravo Konstitucijos 117 straipsnio 1 daliai.

11. Atsižvelgiant į išdėstytus argumentus darytina išvada, kad CPK 153 straipsnio 2 dalis (2002 m. vasario 28 d. redakcija) tiek, kiek joje buvo nustatyta, kad, apeliacinės instancijos teisme ir kasaciniame teisme bylą nagrinėjant rašytinio proceso tvarka, dalyvaujantys byloje asmenys į teismo posėdį nekviečiami ir jame nedalyvauja, neprieštaravo Konstitucijos 117 straipsnio 1 daliai.

Vadovaudamasis Lietuvos Respublikos Konstitucijos 102, 105 straipsniais, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 1, 53, 54, 55, 56 straipsniais, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas

nutaria:

1. Pripažinti, kad Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 153 straipsnio (2002 m. vasario 28 d. redakcija; Žin., 2002, Nr. 36-1340; Nr. 42) 2 dalis tiek, kiek joje buvo nustatyta, kad, apeliacinės instancijos teisme ir kasaciniame teisme bylą nagrinėjant rašytinio proceso tvarka, dalyvaujantys byloje asmenys į teismo posėdį nekviečiami ir jame nedalyvauja, neprieštaravo Lietuvos Respublikos Konstitucijai.

2. Pripažinti, kad Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 319 straipsnio (2002 m. vasario 28 d. redakcija; Žin., 2002, Nr. 36-1340; Nr. 42) 3 dalis, 352 straipsnio (2002 m. vasario 28 d. redakcija; Žin., 2002, Nr. 36-1340; Nr. 42) 3 dalis tiek, kiek jose buvo nustatyta, kad, bylą nagrinėjant rašytinio proceso tvarka, dalyvaujantys byloje asmenys į teismo posėdį nekviečiami ir teismo posėdis vyksta jiems nedalyvaujant, neprieštaravo Lietuvos Respublikos Konstitucijai.

Šis Konstitucinio Teismo nutarimas yra galutinis ir neskundžiamas.

Nutarimas skelbiamas Lietuvos Respublikos vardu.

Konstitucinio Teismo teisėjai:

Egidijus Bieliūnas

Pranas Kuconis

Ramutė Ruškytė

Egidijus Šileikis

Algirdas Taminskas

Romualdas Kęstutis Urbaitis

Dainius Žalimas